

sti od psihologije do sociologije in jih reducirati na svoj ideološki imenovalec. S tem kajpada nočemo reči, da ta veda ni nič drugega kot ena sama ideologija, saj v svojem temelju vendarle vsebuje še kako racionalno jedro, ki se nanaša na problem posredovanja znanja.² Učitelj, niti najmanj po naključju imenovan tudi »pedagoški delavec« ali kar »pedagog«, še zdaleč ni bil samo »pod pritiskom« ideologije, ampak je bil z njo jasno definiran v svoji vlogi, v svojem poslanstvu in konec koncev je bil – ne glede na to, kaj vse porečejo danes – z njo zavarovan v svojem družbenem statusu in vlogi. Zavedajoč se nevarnosti določene poenostavitve, lahko rečemo, da je bil sistem vzgoje in izobraževanja, ki je bil v socializmu zasnovan na razvidni ideologiji, pravzaprav sistem popolnih jamstev, ki so učitelja ustrezno avtorizirala in mu nudila nekakšno udobje nasproti »negotovemu in relativnemu« svetu onkraj šolskih zidov. Znamenita pedagoška terminologija pedagoških ciljev in smotrov, ki so jim bile prilagojene metode pedagoškega dela, je pomenila vnaprej napisano vlogo, ki jo je učitelj lahko samo boljše ali slabše odigral. Vsi smotri vzgojnega in učnega procesa so se utemeljevali v obrazcu »družbeno zaželeni« osebnosti, snov poučevanja pa je z ideološko avtorizacijo postala v vsakem posameznem primeru mozaični kamenček v veliki sliki resnice.

V obeh ključnih točkah »šolske ideologije«, namreč tega, da je šola institucija, ki oblikuje osebnost in hkrati institucija, kjer domuje od ideologije za znanstveno proglašena resnica, je prišlo do preloma, ki je povzročil vrsto različnih odzivov, med katerimi nobeden ne zmore ponovno vzpostaviti nekdanje gotovosti. Če torej rečemo, da se je podrla ideologija, hkrati s tem ugotovimo, da se je podrla nekdanja gotovost smisla učiteljevega dela, torej jamstvo z idealom osebnosti in jamstvo, da je v učnem programu zapakirana resnica. Posebno vprašanje je seveda, kako je ta sistem dejansko funkcioniral, torej povsem banalno, ali je »proizvajal« takšno osebnost, kakršna je bila opisana v vzgojnih smotrih, ali je »resnico«, vsebovano v učni snovi, uspel prevesti v prepričanja in znanja učencev. Pri odgovoru na ta vprašanja je, manj kot kakorkoli že ugotovljiva dejstva, najpomembnejše to, da je vladajoča ideologija znala opraviti tudi s svojimi učinki v »šolskem polju« in da je svoj neuspeh nivelizirala s formulo prepada med idealom in stvarnostjo. Tisto, kar se je torej prikazovalo kot njen neuspeh, je samo še dodatno podpiralo njene postulate, problem pa naj bi bil v »realizaciji«,

² Pedagogika je vseskozi bila hkrati (mimo ali nasproti političnemu sistemu) tudi legitimna humanistična veda ter vsaj potencialno še družboslovna znanost. Formo kompleksne družbene vede pa je dobila zlasti v zadnjih tridesetih letih, ko je pridobila veliko empiričnih podlag. Tudi glede na zgodovinsko izkušnjo z razsvetljenstvom je treba reči, da je pedagogika neizogibno področje vednosti, brez katerega emancipatorične teoretske projekcije in prakse sploh niso mogoče.